

Utjouwerij Elikser
o.f. Martine Kamphorst
Oksekop 4
8911 LE Ljouwert

skôging *The Challenge*

Beetstersweach, jannewaris 2020

Achte frou Kamphorst,

tige tank foar it tastjoeren fan in resinsje-eksimplaar fan it jongereinboek *The Challenge*, skreaun troch Anita Terpstra en yn it Frysk oerset troch Martsje de Jong.

Graach foldogge wy oan jo fersyk om de útjefte te skôgjen. Út namme fan de Feriening Frysk Underwiis stjoer ik jo hjirby in koarte skôging fan de útjefte. In resinsje wol ik it net neame, om't ik net djip yngean op de literêre struktuer. It giet ús om de kwaliteit fan it Frysk deryn. It is net ús doel om bygeand stik te publisearjen, mar it kin fansels al in rol spylje yn de diskusje oer de Fryske taalnoarm.

Wy achtsje it brûken fan Fryske les- en lêsböeken op skoallen fan grut belang en stypje jo yn it útjaan fan gaadlik materiaal. Graach wolle wy in bydrage leverje oan it ferbetterjen fan sok materiaal; sjoch dêrfoar ús (ek krityske) opmerkings yn bygeande skôging.

Us opmerkings jouwe gâns reden om *The Challenge*, benammen op it mêd fan de taal, te behoffenjen. Mei klam advisearje wy jo om it boek nochris troch in betûfte korrektör neisjen te litten mei it doel om in folgjende printinge te ferbetterjen. It boek is in ferbettere twadde útjefte wurdich. Wy winskje jo dêr in soad sukses mei.

Mei achtinge en freonlike groetnisse,
Ed Knotter,
út namme fan it FFU-bestjoer

The Challenge, Anita Terpstra
útj. Elikser
ISBN 978 94 6365 187 5
1ste printinge 2019

It uterlik fan it boek kinne jo ferskillend oer tinke. It sjocht der goed út, mar by neifreegjen, ek by jonge lêzers, die bliken dat it boek oan 'e bûtenkant besjoen net botte oantreklik is. De foarmjouwing is wat rommelich; de titel falt yn kleur en lettertype net goed op en de foarkant docht tsjuster en heimsinnich oan. Dat lêste sil ek de bedoeling fan de ûntwerpers west hawwe, mar dochs wie it oardiel gauris negatyf. De ôfbyldings passe lykwols goed by it ferhaal. Der binne fiif yllustraasjes opnommen, dy't goed by dy heimsinnige sfear oanslute. As jo ienkear oan 't lêzen binne, falt it jin op dat de tekenings in funksjonele oanfolling jouwe op de ynhâld fan it ferhaal.

It is in spannend boek, dat yn it fuortset ûnderwiis (foar 't neist net allinnich yn 'e ûnderbou) grif yn 'e smaak falle sil. It ûnderwerp sil de learlingen oansprekke en de spanning yn it ferhaal moat hast wol lêsnocht oproppe. De haadstikken binne koart, benammen yn it begjin, en dat soarget derfoar om gau yn it ferhaal te kommen. De problematyk en de ferhâldings wurde flot en dúdlik delset. Al binne de beskriuwings ienfâldich en koart, dochs wurdt fan de personaazjes en situaasjes gjin karikatuer makke. By it optreden fan de plysje driget dat gefaar efkes, mar dat is in bepryplik ûnderdiel fan it ferhaal. Wat tematyk (game en sexting) en lingte (72 siden) oanbelanget tige gaadlik foar in lêsbefoarderingsprojekt. Gjinn lange sinnen of drege wurden, treflik.

Mar wat binne drege wurden? De Ingelske titel sille learlingen samar begripe; *the challenge* kinne se maklik útsprekke en fuort teplak bringe, want ... dat hawwe se faker heard. *Streaming* binne se tsjintwurdich ek mei op 'e hichte, want dat is in aktueel fenomeen dêr't de jongerein gevoelich foar is. It Fryske begryp *streaming* (yn it wetter bygelyks en tink om it útspraakferskil) sil har minder bekend wêze, want ... wa hat it dêr no oer? Streamings yn de keunst komme (op skoalle) letter pas op it aljemint en dan wurde dat yn ús ûnderwiis *stromingen* neamd, want sa stiet it yn de boeken. In wurd as *nerd* sil gjin problemen jaan en wat mei *dickpics* bedoeld wurdt, sil ek wol bekend wêze.

Om't de lêsunderfining yn it Frysk by de measte learlingen folle lytser is as yn it Hollânsk, binne Fryske wurden dy't op it Hollânsk lykje foar har it maklikst te begripen. Mar hoe moatte wy dêr dan mei oan, want dêrmei krije wy algau te meitsjen mei de ynterferinsjeproblematyk. Wurden dy't net yn it hânwurdboek foarkomme, hearre ek net yn in Frysk lêsbok. Yn *The Challenge* is dêr wol om tocht, sa liket it, mar spitigernôch steane *toch, leuk, gesprek, grijns, lol, gedachten*, en sa noch in stikmannich Hollânske wurden, der gewoan yn. Binne *dochs, petear*, ensfh. dan drege wurden? As ien dy wurden twa kear sjoen hat, dan wurdt it foar him dochs wol dúdlik wat dermei bedoeld wurdt? Faaks soe it foar in learling sels as in mislediging oanfiele kinne, dat er in 'Frysk' boek lêst dat mar heal Frysk is. De jongerein wol fansels ek net te leech ynskat wurde. Boppedat moat ek net it idee ûnstean dat it domwei brûken fan Hollânske wurden hiel gewoan is yn it Frysk; soks motivearret net om it Frysk serieuus te nimmen. De taal wurdt dan beskôge suver itselde te wêzen as it Hollânsk mei út en troch wat Fryske nuveraardichheden.

As it wurd *finzenis* te dreech achte wurdt (al kinne ek lêzers dy't net goed yn it Frysk thús binne sa'n wurd yn de kontekst fansels gau teplak bringe), dan moat dêr in alternatyf foar socht wurde: de *bak*, bygelyks. Der binne samar tsien wurden foar te betinken (sjoch hânwurdboek), mar net de *gefangenis*, want dat is gjin Frysk, mar in leksikale ynterferinsje.

Mei in hiel romme opfetting soe men sizze kinne dat it mei de leksikale ynterferinsjes yn *The Challenge* wol wat tafalt, mar op it mêd fan it idioom is it in griis. It gefaar fan sa'n romhertige opfetting is lykwols, dat dêrmei de taalnoarm ferskood wurdt, sûnder mis as gefolch fan de minne ûnderwiistuaasje wat it Frysk oanbelanget. Ferskowing fan de taalnoarm is fansels in dearinnende wei. It lêzen fan Fryske boeken sil learlingen yn 'e kunde bringe mei it karakteristike taaleigen.

Letterlik oerset Hollânsk sil dan maklik te lêzen wêze, mar goed Frysk is oars. De opfallendste ‘flater’ yn it boek binne de besitlike foarnamwurden op plakken dêr’t dy net hearre, foar it meast yn kombinaasje mei lichemsdielen. *Hy knippere mei syn eagen* (jawis, net mei in oar syn eagen!), moat wêze *hy knippere mei de eagen*. Dat komt suver op alle bledsiden foar. *Hy skodde syn holle?* Sa wurdt dat yn it Frysk dochs net sein! Hy *skodholle*, perfoarst gjin dreech wurd.

Wy hearre gauris sizzen, dat ien *op syk* is nei eat, mar sa kinne wy dat net opskriuwe: dat moat wêze *op ’e siik*. Jo kinne al *wille* fan eat hawwe, mar gjin *lol*. Spitich dat soksoarte flaters te folle yn it boek foarkomme, grif bedoeld om de jonge lêzers temjitte te kommen, mar by einbeslút sille se der gjin *wille* fan hawwe. Dat *daliks* by foarkar (foarkarswurldlist) in s oan ’e ein hat (dus net *dalik*) makket by it lêzen neat út, dat soks kin fuort goed oanleard wurde. De foarkarswurldlist fan de Fryske Akademy (Taalweb) wurdt net folslein folge, mar dat is ek net ferplichte.

By it oanbieden fan taal yn in lêsprjekt is it ek de bedoeling om de (passive) taalfeardigens te fergrutsjen. Dat jildt yn it foarste plak foar it wurdblyd en de wurdskat, mar ek foar de grammatika; dêr mei neat oan mankearje.

By de sinbou falt it op dat it bynwurd *oft* sa faak (hast altyd) yn gearstalde sinnen fergetten wurdt. Dat komt bygelyks foar yn sinnen lykas: *witst hoe fernederjend oft dat is*. It Frysk is tige konsekwint yn it brûken fan *dat* oan it begjin fan bysinnen, dêrfandinne dat bynwurden yn it Frysk suver altyd in elemint *dat* (of *’t*) oan har hawwe, lykas *omdat*, *trochdat* en *doe ’t*, *wannear ’t*. It Hollânsk hat dat sa faak net: wol *omdat* en *doordat*, mar net *toendat* of *wanneerdat*. Komt der in eigenskipswurd yn de sin foar, dan ferskynt *oft* yn de bysin. Dus bygelyks: ‘ik wit net, hoe djoer *oft* dat is?’ It brûken fan dat *oft* wurdt gauris yn it taalgebrûk fergetten, sa ek yn dit boek. Op it mêd fan de taal falt der dus noch wol it ien en oar te ferbetterjen.

In stikmannich opmerkings út ’e earste haadstikjes

Der steane te faak besitlike foarnamwurden, yn kombinaasje mei lichemsdielen, dêr’t dat yn it Frysk net gebrûklik is. It boek sit der fol mei (net allinnich de earste haadstikken). Syntaktysk giet der ek nochal ris wat mis.

1. **syn** hannen achter **syn** rêch (de hannen op ’e rêch)
hy draaide **syn** holle; **syn** bannen (de fytsbannen);
oer **syn** holle; **syn** polzen; **syn** hert
iennige (leaver iennichste)
syn âlders (it meartal fan *âlder* is *âlden*. As dat wurd faaks net gaadlik is foar de doelgroep, is *heit en mem* dochs ek goed.)
2. **har** eagen; **syn** eagen; **har** hân.
Mei ferbazing (ferheard)
sadat(dat); wacht (ymperatyf) (= wachtsje!)
gil (gjalp, skreau)
in dikke nerd (*dik* is gjin Frysk)
3. op **myn** holle;
ik ha (haw); wat se betocht ha (hawwe);
nei binnen gean (deryn gean)
4. **syn** fuotbaltas; **syn** skouder;
Oan de foarige kear hie er [...] oerholden = De lêste kear hie er [...] **oan** oerholden. (in syntaktysk ferskil mei it Hollânsk);
In tackle *wêrby ’t* er fallen wie = *dêr ’t* er by fallen wie. (by ferwizing nei in antesedint wurdt

dêr 't brûkt en net wêr 't. Boppedat wurde *dêr 't en by útinoar helle*);
syn skerm; **syn** koptelefoan;
hy fûn der gjin *reet* oan; soks is streekrjocht út it Hollânsk oernommen. (*hy fûn der gjin sprút oan* is dochs like dúdlik?)
..., oft hy (= oft er) (efter it tiidwurd en efter in bynwurd, komt ornaris *er* en net *hy*);
toch (dochs);

5. ensfh.

De opmerkings út 'e earste fjouwer fan de fjirtjin haadstikken (se wurde nei de ein ta hieltyd langer) jouwe wol oan dat it doel hat en sjoch it boek nochris kritysk nei.

De wurkblêden by it boek sille benammen oer de ynhâld gean; de ferwurking fan de problematyk yn it ferhaal. Mar wurde yn it ferwurkingsmateriaal ek fragen steld oer de beskriuwings, it taalgebrûk en mooglike drege wurden?